

Teaduste Akadeemia Innovatsioonikomisjoni koosolek 29.10.2025

Kohal: Margus Lopp, Aavo Sõrmus, Dmitri Vinnikov, Robert Kitt, Urmas Varblane, kutsutud külalisena Joakim Helenius

Virtuaalselt: Karin Jaanson, Mart Ustav, Rainer Kattel, Mart Saarma, Kadi-Liis Saar, Marco Kirm, Veiko Uri

Päevakord:

1. Rainer Katteli ettekanne „Mida on Eestil õppida UK innovatsioonisüsteemist?”

Põhilised sõnumid:

- UK-s tulevad kõikidele lääneriikidele omased probleemid (ja äärmused) teravamalt välja
- Avaliku T&A-tegevuse rahastamisel on tugev mõju tootlikkusele ja ka era T&A-tegevusele -> suuremad investeeringud tähendavad ühiskonna suuremat tootlikkust ja rohkem erarahastuse kaasamist
- UK-s on süvenevad probleemid tootlikkuse kasvuga – erasektori investeeringud on olnud pikalt languses
- UK-s on kutseharidus nõrk, samuti on juhtidel nõrk juhtimiskogemus, mistõttu innovatsioon ja tootlikkus ei levi väiksematesse ettevõtetesse
- „Start-up“-id ja teadmussiire – ülikoolid tahaks suuremat osalust tulemist, kuid ei oska „start-up“ maailma tavadega toime tulla. Filantroopia kaasamine innovatsiooni on märkimisväärselt nõrk
- „High risk, high return“ teadusprojektide toetamine on alles algusjärgus
- Küsimused UK-s: Milline peaks olema ülikoolide roll regiooniti? Kas ülikool tuleks kokku panna? Kas fookus peaks olema üliõpilaste mobiilsuse toetamisel või peaks ülikool omama suuremat rolli kohalikus ökosüsteemis st. olema hariduse-harituse, kultuuri ja ühiskondliku debati kandja?
- Kuidas oskame kasutada targalt kasvavaid kaitsekulutusi ja muutuvad *dual-use* maastikku -> mida tähendaks Eesti innovatsiooni jaoks strateegiline autonoomia?
- Teadusprojektide jagamisel on UK äärmiselt edukas, samas kui *Proof of Concept* taotlustel pole edukuse määr võrreldav
- UK-s IO kuulub ülikoolile, kas Eestis peaks see ka nii jääma? -> teadmussiirde probleem: ülikool ei ole huvitatud teadmiste juurutamisest/rakendamisest

2. Erafondide ja erafinantseeringu kasutamine – Mart Saarma sissejuhatuse, Joakim Heleniuse kogemus

Mart Saarma andis lühiülevaate Eesti Teaduste Akadeemia (ETA) eesmärgist ja ülesannetest Eesti teaduse arendamiseks ja edendamiseks, rõhutades, et Akadeemia kutsub ülesse nüüd rohkem ka ettevõtete T&A-tegevuse toetamisele, samal ajal nõustades valitsust ja Riigikogu ning üritades leida uusi rahastusallikaid.

Ühiskonna vananemise ja kaitsekulutuste kasvuga on ebareaalne oodata, et riigi roll TA rahastuses kasvaks – seega tuleb leida alternatiive. Üheks neist oleks heategevuslikud fondid. Eestis hetkel sisuliselt puuduvad T&A-tegevust toetavad erafondid -> eesmärk ETA abil luua

fond/rahastu, mis toetaks ülikoolides ja teadusasutustes ja ka kõrgtehnoloogilistes ettevõtetes tipp teadus- ja arendusprojekte.

Joakim Helenius tõi välja Eesti majanduse eripära võrreldes Soome ja Rootsiga – Eesti majandus on väga-väga kapitalivaene, sest teistel riikidel on olnud rohkem aega kapitali koguda, ent Eestil pole seda aega olnud. Tagasivaatena minevikku tõdeti, et 90ndatel teenitud kasum oleks ettevõtetel tulnud investeerida toodangu edasi arendamisse (nagu seda tegid teised riigid), aga seda tehti vähe. Kuna viimase 10 aasta jooksul on Eesti sisendhinnad (mitte ainult tööjõukulud, mis kasvavad palju kiiremini kui Põhjamaades), läinud kalliks, siis ettevõtete senine ärimudel – odav tööjõud, odavad tootmiskulud – enam ei toimi. Põhiprobleem jääb püsima – sisendhinnad on liiga kõrged, mistõttu arengut on vähem ja tehnoloogiaga ei ole me samal tasemel kui Põhjamaad. Hästi on läinud „start-up“-ide sektoris – nende arv elanike arvu kohta on Euroopa üks kõrgemaid -> oleme väga ettevõtlikud, aga selle osa on majanduses siiski väga väike. Seega majanduse tulevik on endiselt suurte tööstusettevõtete käes. Võrdlus Leeduga – kui ettevõtte investeerib T&A-tegevusse, siis tulumaks väheneb 3x, Eestis ei ole ettevõtetel tulumaks, on aga ainult dividendimaks. Teistes riikides innovatsiooni toetamise mudel toetub tulumaksu langetamisele. Ekspordiettevõtetel tuleb oma toodete lisandväärtust korralikult tõsta ja seda saab teha ainult innovatsiooni ja tehnoloogilise arenguhüppe kaudu. Ilma riigi abita sellest probleemist-väljakutsest üle ei saa – aga kuidas konkretiseerida riigi huvi ja kuidas saaks riik selle toetusprogrammi kaudu oma huvid ellu viia?

- ➔ Komisjon võiks tegeleda/välja töötada visiooni sellest, kuidas riik võiks seda teha. Enne järgmisi riigikogu valimisi peaks olema võimalik erakondi mõjutada nendes küsimustes – see võiks olla antud komisjoni ülesanne.

3. Lühikokkuvõtte innovatsioonikomisjoni tööst – Margus Lopp

Üldiselt ei taju ühiskond, et oluline osa innovatsioonist saab alguse teadusest, põhiliselt ülikoolidest – innovatsioon algab ideest, mitte rahast. Eestis on kõrgtehnoloogilist tööstust vähe, sektor on nõrk. Seetõttu ei telli ettevõtted ülikooli käest kõrgtasemelist uurimistööd. Teisalt on probleemiks ülikoolide endi passiivsus – ülikoolid ei tee ise omal initsiatiivil uurimistööd, mis võiks olla aluseks rakendustele ettevõtetes ja ei ole huvitatud oma ideede juurutamisest.

Innovatsiooni edukuse tagamiseks peavad ülikoolid ja ettevõtted tegema laia koostööd, mis tagaks teadmussiirde ning innovatsiooni reaalse toimimise. Ülikoolide ja ettevõtete vahelised koostöövormid peaks olema võimalikul laiad ja sobima ülikoolide ning ettevõtete huvidega.

Üheks vormiks võiks olla ülikoolidele ja ettevõtetele ühised „spin-off“-id ja „start-up“-id, kuhu ettevõtted panustaksid oma juhtimiskogemusega. Siis oleks ettevõtlussektor ka ise tehnoloogiate loojate hulgas, mitte lihtsalt ei ostaks ülikooli käest arendusteenust. Hetkel puudub selliseks ühistegevuseks ühtne süsteem ja legaalne raamistik selle realiseerimiseks (seadustest ja bürokraatiast tulenevad takistused).

Seega tuleks:

- 1) Luua süsteem ja sobitada selleks seadusandlust.
- 2) Ülikoolidel sõnastada missioonipõhise innovatsioonipoliitika prioriteetsed teemad, mida arendatakse koos ettevõtetega ja luua sisemine konkursipõhine süsteem omarahastatavate projektide realiseerimiseks.
- 3) Töötada välja vastavad mehhanismid ja näha ette riigipoolseid vahendeid nende valitud rakenduslike teadusprojektide (ülikoolide „missiooni“) rahastamiseks.

Samuti saaks patenteerimise süsteem parem olla: tuleks luua patentimist stimuleeriva ühtne legaalselt pädev süsteem, mis oleks atraktiivne nii ettevõtjatele, ülikoolidele kui ka teadlastele, mida toetaks ka riik.

Üldise riigipoolse projektide rahastamise osas toodi välja, et paljud riigi toetused ei ole ettenähtud innovatsiooni kiirendamiseks. Innovatsiooni rahastamine peab olema fokuseeritud vaid valitud prioriteetsete suundade olulistesse projektidesse, mis peaksid olema suuremahulised (hea näide RUP). Toetuste andmise läbivaks praktikaks peaks olema järjekindlus, mis tagaks loodud tehnoloogiate ja toodete juurutamise.

4. Järgmine koosolek on pärast detsembri üldkogu juba järgmisel aastal.

Protokollis:

Birgit Mets